

УДК 340.12 (477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2025/12-15/23>

Вікторія ОМЕЛЬЧЕНКО, канд. філос. наук, доц.

ORCID ID: 0009-0008-4609-0730

e-mail: v.omelchenko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ: УТВЕРДЖЕННЯ МОРАЛЬНИХ ЧЕСНОТ

Вступ. Присвячено осмисленню постаті митрополита Андрея Шептицького, діяльність якого є втіленням моральних чеснот та ролі церкви в часи війни та післявоєнного стану як одного з чинників єдності нації. Розглянуто світоглядні, громадянські, мистецько-меценатські чинники формування особистості Андрея Шептицького. Проілюстровано те, яким чином митрополит поєднував церковне служіння з такими напрямками діяльності, як освітньою, суспільною, культурною, громадсько-політичною, підтримкою жіноцтва, гуманістичною, адже в основі всіх напрямів діяльності митрополита – служіння Богу і людям, своїм прикладом і справами він надихав людей бути кращими, бути морально зрілими громадянами.

Методи. Використано класичні методи як історико-філософського аналізу, так і гуманітарних наук. Поряд із методом біографічного аналізу життєпису Андрея Шептицького ми послуговувались основними принципами наукового пізнання: об'єктивності та системності, аналізу, узагальнення, пояснення.

Результати. Розкрито особливості життєпису митрополита Андрея Шептицького (Романа-Марія-Александра), його походження зі старовинного боярського роду, що справило вплив на формування його світогляду. Осмислено діяльність Андрея Шептицького на митрополичому престолі (на який він вступив 12 січня 1901 р.), яка виходить за межі релігійного служіння і охоплює національне життя громади, нації. Розкрито напрями діяльності митрополита, які сприяли національно-культурному відродженню. Зазначено про один із чинників формування його громадянської ідентичності і державницької ідеології (знайомство з лідером київської громади, професором історії Київського університету Володимиром Антоновичем). Розкрито передумови, що сприяли його захопленню мистецтвом, і це надалі зумовило викладання курсу історії церковного мистецтва в Богословській академії. Досліджено постать Андрея Шептицького як мецената українського мистецтва (запрошення ним до Львова і підтримка митця Олекси Новаківського), роль митрополита як фундатора Національного Музею у Львові.

Висновки. Доведено, що більшовицькі окупанти вбачали загрозу для панування свого режиму в особі Андрея Шептицького, зрештою вдавалися до переслідування митрополита як за життя (арешт 1914 р.), заслання 1914–1917 рр.), так і після, фальсифікуючи історичну правду про його діяльність. Обґрунтовано, що митрополит Андрей Шептицький створював належні умови для виховання і підготування нової плеяди священнослужителів, які здобували фундаментальні знання, зокрема з філософії, історії, культури. За допомогою просвіти він підтримував міжпоколінні зв'язки, національну свідомість. Митрополиту вдалося втілити стратегію, що об'єднала чинники інтелектуального, духовного, просвітницького, культурно-мистецького начал, які надалі сприяли формуванню плеяди послідовників, лідерів, завдяки яким ми почасти вистояли як нація у найтемніші часи. Доведено, що митрополит Андрей Шептицький є реформатором за своїми поглядами, йому вдалося запровадити до церковного богослужіння українську мову, реформувати богословську освіту. Усвідомлюючи необхідність формування і виховання нової генерації духовенства, він успішно підтримував шкільництво, духовні семінарії, культурно-просвітницькі об'єднання, стажування студентів-богословів закордоном, видання релігійно-просвітницьких часописів.

Ключові слова: Андрей Шептицький, етичний аргумент, митрополит, християнські чесноти, громада, церква, держава, Олекса Новаківський, більшовицькі окупанти, духовенство, культурно-просвітницька діяльність.

Вступ

У темні часи добре помітні паростки добрих справ тих титанів, на чії плечі спирається нація. Зрештою, часи війни, криз та випробувань поновлюють актуальність запиту на утвердження етики чеснот. Ми маємо вибудувувати точки опори, які допомагатимуть нам тримати баланс життя за цінностями, а не за трендами. З цією метою сконцентруємо дослідницьку увагу на постаті митрополита Андрея Шептицького (1865–1944), діяльність якого, на нашу думку, є втіленням моральних чеснот та прикладом християнства як практики благих дій. Також дослідження постаті митрополита Андрея Шептицького є інтелектуальним та духовним містком між київськими і галицькими митрополитами – Атанасієм і Левом Шептицькими. Саме такий приклад служіння може стати однією з фундаментальних точок опори нації у часи війни. Адже за часів митрополита Андрея Шептицького: "греко-католицька церква в Галичині за складом свого духовенства та за своїми національними напрямками стала справжнім українським національним монолітом" (Баран, 1947, с. 26). Єдність на всіх рівнях має бути дооговором нашого національного буття.

За життя митрополит Андрей Шептицький поєднував церковне служіння з такими напрямками діяльності, як: освітньою (1923 р. – Богословське наукове товариство, 1928 р. – фундатор української греко-католицької

Богословської Академії у Львові з двома факультетами – філософським і теологічним; 1939 р. – Український католицький інститут церковного з'єднання ім. Йосифа – Веніаміна Рутського); суспільною (був дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та почесним членом товариств "Просвіта" і "Рідна Школа"); культурною ("для української культури залишив він тривку пам'ятку як фундатор Національного Музею у Львові в 1913 р." (Баран, 1947, с. 18), почасти громадсько-політичною (належав до галицького сейму (1899 р.), був членом Палати панів австрійського парламенту у Відні (1901 р.), де відстоював українське питання; членом Національної Ради (19 жовтня 1918 р.); у липні 1941 р. став почесним президентом Національної Ради у Львові); підтримкою жіноцтва ("Сестер Мироносиць, "Сестер Студиток і Йосифіток") (Баран, 1947, с. 29), а передусім гуманістичною, адже в основі всіх напрямів діяльності митрополита – служіння Богу і людям, своїм прикладом і справами він надихав людей бути кращими, бути морально зрілими громадянами. Його місією у церковному житті було об'єднання церков. У цій єдності він убачав підґрунтя державного поступу, адже в середовищі церкви прищеплюються християнські чесноти, зароджується відчуття сестринської і братерської любові, а в суспільстві ми послуговуємось правами і обов'язками.

Методи

Використано класичні методи як історико-філософського аналізу, так і гуманітарних наук. Поряд із методом біографічного аналізу життєпису Андрея Шептицького ми послуговувались основними принципами наукового пізнання: об'єктивності та системності, аналізу, узагальнення, пояснення.

Результати

Один із дослідників життєпису митрополита Андрея Шептицького, а саме Степан Баран, який був особисто із ним знайомий (1898 р.), будував діалоги із митрополитом у період 1917–1918/1920–1921 рр. (Баран, 1947, с. 7). На думку Степана Барана, діяльність митрополита Андрея була настільки помітною, що вже за життя, він став ідейно-моральним лідером. Звідси, він порівнює його шлях зі служінням таких київських митрополитів, як Іларіон XI ст. (magnum opus "Слово про Закон і Благодать"), Йосиф Веллямин Рутський, Петро Могила та римокатолицький єпископ Хорватії Йосиф Георгій Штросмаєр, який був "великим хорватським патріотом і провідником, основником хорватського університету в Загребі і Хорватської Академії Наук та Національної Галереї" (Баран, 1947, с. 5). Відповідно, дослідник висуває гіпотезу, згідно з якою діяльність митрополита була масштабнішою за своїм впливом, адже вона виходить за межі релігійного служіння, охоплюючи національне життя людей. Зрештою, бути митрополитом означає також бути громадянином, неможливо бути провідником нації, ігноруючи чинник національно-культурного відродження.

Усе розпочинається з сім'ї, лона ціннісного становлення людини, це одне з фундаментальних положень у контексті прочитання текстів Андрея Шептицького. Майбутній митрополит народився у родині графа Івана Шептицького та графині Софії Шептицької, згідно із записом метричної книги його повне ім'я: "Роман-Марія-Александр, прийшов на світ 29 липня 1865 р. в селі Прилбичах, яворівського повіту, в Галичині" (Баран, 1947, с. 6). Щодо даних про родовід "Шептицьких", то він походить із старовинного боярського роду: "Шептицькі з Шептиць, черемиської єпархії, його родина довго опиралися польській латинізації і полонізації, видаючи з-поміж себе цілу низку церковних діячів і ієрархів, головно впродовж цілого XVIII ст." (Баран, 1947, с. 9). Ідеться про таких представників церковного служіння, як: "Варлаам Шептицький, єпископ у Львові в 1710–1715 рр., Атаназій Шептицький, львівський єпископ, від 1729 р. київський митрополит, Атаназій Шептицький, єпископ у Перемишлі в 1762–1769 рр., і Лев Шептицький, від 1749 до 1780 включно львівський єпископ, а від 1762 р. київський митрополит" (Баран, 1947, с. 11).

Тобто майбутній митрополит Андрей Шептицький був вихований у традиціях шляхетного роду. Своє навчання він розпочав із домашнього шкільництва, згодом продовжив його в гімназіях Львова та Кракова, зрештою, ступінь доктора права здобув у стінах Ягеллонського університету (Краків, 1888 р.) (Марунчак, 1981). Також відомо, що він мав неабиякий хист до вивчення іноземних мов, володів понад десятьма мовами.

Незважаючи на те, що його батько пророкував йому синові урядову кар'єру, Роман-Марія-Александр обрав шлях чернецтва, прийшовши до монастиря у Добромилі. Після: "чернецого життя в монастирі Василіан у Добромилі і зложенні перших черничих обітниць, при яких Роман Шептицький одержав ім'я Андрея, присвятився молодий чернець Андрей богословським і філософічним студіям у колегії Єзуїтів у Кракові, що їх закінчив докто-

ратом теології і філософії" (Баран, 1947, с. 16). Отже, митрополит був виплеканий у контексті академічних та богословських традицій, що надалі дало йому підставу мати вплив не лише в церковних справах, а й у громадських.

У митрополита Андрея Шептицького було місце сили – це Собор Святого Юра у Львові, зведення якого було справою честі роду Шептицьких: "Митрополит Лев Шептицький закінчив будову нинішнього величавого собору св. Юра у Львові і будинків біля нього з митрополичою палатою, розпочав його попередником митрополитом Атаназієм Шептицьким. Отже, нинішній Собор Св. Юра у Львові є ділом митрополитів Шептицьких, і в його підземеллі спочив і митрополит Андрей Шептицький" (Баран, 1947, с. 11). Саме Святоюрівська гора була для роду Шептицьких особливим і почати сакральним місцем.

На нашу думку, слід виокремити три засадничі чинники формування особистості Андрея Шептицького. Очевидно, що таких чинників було значно більше, утім, у межах цієї розвідки ми зазначимо такі: світоглядні (формування у родині); громадянські (знайомство з лідером київської громади Володимиром Антоновичем); мистецько-меценатські (подорож Італією та захоплення мистецтвом, зокрема бароко, викладання курсу історії церковного мистецтва й церковної архітектури в Богословській академії; меценатська діяльність: фундатор Національного музею у Львові; запросив до Львова і допоміг створити власну мистецьку малярську школу Олексія Новаківському).

З наведеного випливає, що, по-перше, митрополит походить із родини, яка зберігала традиції як польського родоводу, так і українського, що мало неабиякий вплив на формування його світогляду. Отже, отримавши виховання у родині, Андрей Шептицький обрав свій шлях – відданості людям на митрополичому престолі (на який він вступив 12 січня 1901 р.). Він шанував мудрість, пам'ятав про своє шляхетне українське (русинське) походження, плекаючи в серці щемливу любов до свого коріння, української культури і історії. Повагу, довіру і любов до себе митрополит здобував своїми правдивими справами на користь українського народу, ставши уособленням християнських чеснот.

По-друге, що стосується формування громадянської ідентичності, то тут одним із ключових епізодів було знайомство з лідером київської громади, професором історії Київського університету Володимиром Антоновичем, яке відбулося у 1887 р. (Баран, 1947, с. 13). Можемо припустити, що Андрей Шептицький відчув певну спорідненість поглядів з Володимиром Антоновичем, вочевидь, зумовленою спільністю їх польського походження. Адже Володимир Антонович, історик за покликанням, учитель Михайла Грушевського, так само як і митрополит Андрей Шептицький мав польське коріння. Між тим, самоідентифікував себе як українця: "Москофілом митрополит Шептицький не був ніколи – ні в національному, а надто – в політично-державному розумінні. Національна інкарнація його душі перейшла відразу з польської в українську" (Баран, 1947, с. 31). Походячи зі шляхетного боярського роду, він органічно прийняв українські погляди. Люди так влаштовані, що вони завжди спираються на чийсь плечі, подекуди зустрічаючи на життєвому шляху тих, хто є для них прикладом. Не беремося судити, чи був таким прикладом для митрополита Володимир Антонович, але маємо наголосити, що він був настільки помітним інтелектуалом з викристалізованими українськими поглядами, що байдужим не залишав нікого.

По-третє, відомо про візити митрополита до Італії, що сприяло його захопленню мистецтвом, звідси він достатньо добре знався на церковному мистецтві і надалі став фундатором Національного Музею у Львові (1913 р.): "був великим знавцем історії церковного мистецтва й церковної архітектури і сам цей предмет викладав у створеній ним богословській Академії" (Баран, 1947, с. 50). Таким чином, митрополит Андрей Шептицький відбувся як меценат українського мистецтва. Митрополит завжди мислив далекосяжно та масштабно, тому інвестував кошти, енергію у створення шкіл, виховання генерації вільних і здатних мислити людей. З цією метою він надавав стипендії обдарованим студентам, митцям, малярам, представникам духовенства. Відомо, що він оточував себе талановитими людьми. Відвідавши у Кракові виставку робіт Олекси Новаківського, митрополит запросив митця переїхати до Львова: "цінив передовсім маляра-мистця Олексу Новаківського, родом із Наддніпрянщини. Він допоміг йому створити у Львові власну мистецьку малярську школу, для якої закупив був окремих будинок при горішній вулиці Міцкевича, недалеко собору св. Юра" (Баран, 1947, с. 51). Відомо, що Олекса Новаківський створив достатньо велику кількість начерків та мистецьких полотен з присвятою митрополиту, серед яких: "Князь Церкви" (1915 р.); "Мойсей" (1915–1919) і інші. На жаль, лівова частка цих малярських полотен пензля Олекси Новаківського є втраченими, адже вони були знищені тоталітарно-більшовицьким режимом.

Рис. Олекса Новаківський "Мойсей", 1915–1919 рр.
Робота розміщена в постійній експозиції Музею
Митрополита Андрея Шептицького (<https://nml.com.ua/#>)
Джерело зображення
(<https://art.lviv-online.com/oleksa-novakivskij/>)

Принагідно зазначимо, що більшовицькі окупанти вбачали загрозу для панування свого режиму в особі Андрея Шептицького, вони вороже ставилися до нього

як за життя, так і після. Така ворожість характерна до всього "християнського католицького Заходу і християнської західно-європейської культури з бажанням цілковито їх знищити" (Баран, 1947, с. 6). Відповідно, режим вдавався до переслідування митрополита як за життя (арешт 1914 р., заслання 1914–1917 рр.), так і після, фальсифікуючи історичну правду про його діяльність. Вони вдавалися до знищення навіть малярських полотен Олекси Новаківського із зображенням митрополита Андрея Шептицького, знищуючи цим паростки символічної пам'яті про нього. Таким чином, архіви надовго стерли пам'ять про митрополита, а ми як нація втратили нашу історичну колективну пам'ять про ту особистість, на прикладі якої мають виховуватися покоління. Слід зазначити, що: "Набір міфів, пам'яті та символів, що їх приносять з собою нації, формують їхній визначальний політичний міф, який, у свою чергу, істотно впливає на їхню політичну культуру" (Томпсон, 2008, с. 43). Відповідно, ми як нація маємо якомога швидше закрити гештальт щодо того, що наповнює нашу національну ідентичність, відновити нашу історичну пам'ять, повернути собі всі ті імена, місця, символи, наративи тощо, що робить нас єдиною нацією.

Ми як нація маємо пам'ятати, що "зростання української національної свідомості серед найширших народних мас у Галичині і їх виховання в українському державницькому дусі вже від перших років ХХ століття та повна перемога української течії над москвофільством затривожили і російські урядові кола в Петрограді, і польське суспільство у Східній Галичині, а передовсім його провідні кола. Обидва табори – московський і польський – бачили небезпеку для себе від зростання української національної свідомості й організації українських національних сил у Галичині і подали собі руки для їх знищення" (Баран, 1947, с. 52).

Водночас дії митрополита в дечому перетинаються із діяльністю українських гуманістів, які формувалися у лоні європейських традицій вченості, а опісля поверталися до України і починали втілювати проекти, реалізували набуті знання, таким чином, ставали візіонерами нової культури мислення.

Зі свого боку митрополит, надихаючись розумним і прекрасним, опісля починав створювати довкола себе простір, наповнений сенсами, формуючи переважно середовище людей, учених гуртків, мистецтва, що, зрештою, виховували людей, які мислять по-новому. Такими діями він формував спільноту однодумців, послідовників, лідерів: "Андрей Шептицький був, без сумніву, гарячим українським патріотом і українським державником" (Баран, 1947, с. 19). Так само в нього з'явилося прагнення заснувати у Львові університет з українською мовою викладання, чому всіляко чинили опір в урядах Австрії, Польщі, Росії.

Митрополит усвідомлював, що університет не лише формує академічне коло, але також створює україноцентричне інтелектуальне середовище, яке є горнилом формування громадянина. Митрополит Андрей Шептицький настільки чинив опір, що сам зазнав переслідувань з боку Росії: "воєнні події і наслідки царської протипольської політики досягнули, як знаємо, і самого митрополита Шептицького, що вже у вересні 1914 р. став царським в'язнем" (Баран, 1947, с. 45). Пізніше (до 1924 р.), коли університет уже функціонував, Польща домоглася витіснення української мови з академічного простору вищої школи: "навчальний процес, зокрема, на теологічному факультеті проводився латинською мовою" (Баран, 1947, с. 46). Громада, активне студентство виборювало своє право розмовляти, навчатися рідною українською

мовою. Це був тернистий шлях збереження своєї ідентичності, зокрема через лінгвістичний маркер. Приміром, у 1928 році було засновано греко-католицьку Богословську Академію у Львові з двома факультетами: філософським та теологічним і двома мовами викладання: українською та латиною. Ректором було обрано Йосип Сліпий (який згодом став наступником Андрея Шептицького на митрополичому престолі). Дослідник Степан Баран підкреслює, що "Богословська Академія у Львові стала справжнім вогнищем української науки і культури" (Баран, 1947, с. 47) усупереч спротиву чужоземних держав, які прагнули зберігати свій вплив, зокрема через освітні інституції. Академія, що була заснована на чеснотах християнських цінностей та духу академізму, стала потужним середовищем для науковців та студентства, що викликало ворожу реакцію режиму більшовиків, які вдалися до репресій. Відповідно, у період 1939–1941 рр. академія була зачинена, а влітку 1941 р. були розстріляні: "двоє дійсних професорів Академії – д-р Андрій Ішак і д-р Микола Конрад, заслужені педагоги і науковці" (Баран, 1947, с. 48). Пізніше Йосип Сліпий заснував Українське Богословське Наукове товариство, яке продовжувало освітні традиції академії. У всіх закладах, до заснування яких долучився митрополит Андрей Шептицький, простежується зв'язок у вивченні таких дисциплін, як теологія, філософія та історія: "митрополит дбав уже здавна про те, щоб студентам теології і молодим священникам дати основне знання теології, філософії та історії", а також усіляко сприяв їх міжнародному стажуванню у вищих школах Австрії, Рима, Інсбрука (Баран, 1947, с. 48).

Отже, митрополит усвідомлював важливість державного будівництва, заснованого на християнських чеснотах, бо так само як ми виховуємось у родині, ми маємо жити за законами в суспільстві. У своїх промовах, працях він наголошував на необхідності інституційного становлення від сім'ї, громади, церкви до держави. Маркером конкурентного бізнес-проєкту або ж успішності державотворчих процесів є людиноцентричні інституції (Мариневич, 2019). Зрештою, митрополит вважав за необхідність спиратися на культурний, просвітницький, історичний фундамент, які неминуче роблять суб'єктність нації помітнішою та переконливішою. Саме тому він ініціював підтримку численних громад, видавничої справи, просвітницьких проєктів тощо, які сприяли формуванню і поширенню системи християнських цінностей. Міць нації формується з двох начал: культурного та політичного ядра. Як нація ми маємо спиратися на наше тисячолітнє коріння, нашу історію та культуру, саме це робить нас єдиними та згуртованими довкола національної ідеї.

Митрополит Андрей Шептицький, осмислюючи питання єдності нації, послугується таким виразом, як "єдність хати", таким чином говорячи, що все починається з мікрокосму (родини), а потім втілюється у формі макрокосму (громадської спільноти, нації): "Український народ є одним народом, дехто хоче навіть сказати – одним організмом, тому й належить йому стати й суцільним національним витвором" (Шептицький, 2020, с. 24). Таким чином, шлях становлення людини розпочинається з процесу виховання, віри і традицій у родині, саме від цього залежить культура мислення, національна свідомість, громадянська відповідальність. До характеристик, які роблять народ нацією передусім належить мова: "Всі, що по-українськи говорять, або, що вважають українську мову за рідну, будуть становити український народ" (Шептицький, 2020, с. 24); по-друге: "Крім мови, конституційним елементом національності" (Шептицький,

2020, с. 25) є національна самосвідомість, яка є засадничим елементом єдності нації. Перші кроки до соціалізації людина отримує у родині, потім у суспільстві вона вчиться, що таке права і обов'язки, сумління, відповідальність.

Оскільки державний механізм створений людьми, відповідно, він не може бути довершеним і ідеальним, бо ідеальне – то справа божественного порядку, там, де є людина, ми маємо враховувати похибку щодо реальності, адже людині властиво помилятися і створювати менш досконалі проєкти. Одним із найважливіших чинників сталого суспільного життя є єдність на всіх рівнях. До важливих організацій митрополит зараховує: родину, громаду, "себто злуку людей, що живуть в одній місцевості та пов'язані між собою сусідством і спільнотою багатьох потреб і інтересів" (Шептицький, 2020, с. 9). Такі щаблі і становлять суспільство, усе є взаємопов'язаним, усе має свої витoki, свій фундамент. Здорове суспільство, що живе за законами, розпочинається зі здорової родини, де є любов і повага. Крім того, чим меншими є ті чи інші організації, тим вони є ефективнішими, впорядкованими за своєю суттю, адже вони об'єднані сумісністю або консенсусом інтересів.

Важливо відзначити усвідомлення митрополитом Андреем Шептицьким важливості виховання громади, спільноти, згуртованої довкола єдиної мети, поза таким контекстом створення "національного моноліту" не може бути і держави. З метою утвердження ідеї "національного моноліту" митрополит здійснював активну підтримку культурно-просвітницьких організацій та проєктів, відбувся як фундатор освітніх і музейних установ, був ініціатором надання якісних освітніх послуг: "треба і нашому народові, а хоч би тільки нашим вірним, передавати потрібні знання і виховувати його в усіх тих громадянських чеснотах, від яких залежить вартість цілої громадянської праці людини" (Шептицький, 2020, с. 10–11).

Митрополит Андрей Шептицький був прибічником "теорії суспільного договору" держави, відомого нам від часів епохи Просвітництва, зокрема поглядів Ж.-Ж. Руссо: "завданням українського народу буде в тому, щоб створювати такі суспільно-християнські обставини, які запевнювали б громадянам правдиве і стале щастя та мали досить внутрішньої сили, щоб поборювати відцентровані тенденції внутрішнього розкладу і успішно захищати межі від зовнішніх ворогів" (Шептицький, 2020, с. 8), що позначає згоду щодо делегування громадянами частини своїх прав і обов'язків панівній еліті в обмін на оборонну функцію щодо захисту держави. Джерелом походження влади є народ: "та влада лежить у природі народу", що імплементовано, зокрема, у Конституції України, а саме згідно зі ст. 5: "Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ" (Конституція України, 1996). Саме народ має право і обов'язок обирати форму влади шляхом виборів. Щодо обов'язків влади, яка має спершу пройти процедуру легітимності та бути обраною законним способом, то мислитель зазначає, що: "та керівна влада має за мету служити публічному добру, зберігати і боронити природні і правильні свободи громадян, родин і всіх братств, фахових товариств чи синдикатів, чи кооперативів, чи всіх тих угруповань людей, які відповідають потребам людини і її свободі лучитися з іншими у виконванні своїх прав і обов'язків" (Шептицький, 2020, с. 11). Ці умовиводи митрополита корелюють з розумінням "загального блага" (Платон, Арістотель, Дж. Лок, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Роулз та ін.), зокрема в контексті визначення цих понять як за часів античності, так і Просвітництва, де принцип справедливості є тотожним розумному управлінню.

При цьому одним із ключових положень є дотримання законів, яке є фундаментальним положенням, але митрополит вважає за необхідне доопрацювати цей принцип, наповнивши його глибоким християнським змістом – служінням людям. Тобто влада, яка пройшла процедуру легітимності (виборів) має не просто виконувати свої обов'язки, а насамперед має служити своїй громаді, спільноті, нації. У цьому контексті, на нашу думку, варто пригадати М. Вебера (Weber, 1926), який досліджував питання "покликання" (нім. Beruf), розмежовуючи поняття "професії" та "покликання", визначаючи, що покликання у політиці передбачає не рейтинг і статус, а державницьку мудрість, національну ідею. Або ж можна говорити про принцип "сродної праці" Г. С. Сковороди (Сковорода, 2024), де критерієм "сродності" є задоволення від роботи і та користь, яку вона приносить іншим. Це принцип, відповідно до якого людина у своєму служінні ставить інтереси людей, громади, держави (ідею "загального блага") вище від своїх власних інтересів, вигоди та бажань. Водночас на сторінках праці "Як будувати рідну хату" митрополит повсякчас формулює питання про найефективнішу форму правління для українців і приходять до важливого умовиводу щодо складності утворення великого народу, який має щось спільне, але і багато відмінного (враховуючи ті історичні виклики, які припали на український народ). І у цьому контексті митрополит перекладає левову частку відповідальності на плечі духовенства, які мають прищеплювати християнські чесноти і водночас знатися на науках суспільного порядку.

Таким чином, митрополит Андрей Шептицький був обізнаним з фрагментами текстів Арістотеля та Платона, представників Просвітництва, зокрема Ж.-Ж. Руссо, і за своїми поглядами є носієм чеснот християнства, усвідомленого життя згідно зі своїми переконаннями, намірами та діями. Він вважав, що чим більше народ має громадянських прав і свобод, тим більше необхідно дбати про його просвіту, аби всіляко сприяти вихованню високої культури мислення загалом і політичної культури зокрема. І саме духовенство як взірць усвідомленого стилю життя, єдності цінностей та дій має бути рушієм якісних змін у державному будівництві: "...чим більше громадян має участь у владі і чим більша та участь, тим більше потрібно, щоб ті громадяни були праведними, себто мали моральне виховання, переповнене євангельськими принципами" (Шептицький, 2020, с. 17). Адже, чим більше людина має свободи, тим більше вона має і відповідальності. Прищеплювати таку мораль, плекати культуру мислення мають ті, хто має авторитет та кредит довіри від громади. Це і є шляхом сумлінної роботи над чеснотами громади. Отже, митрополит наголошує, що християнство має бути у служінні своїй громаді, має бути шляхом благочестивих дій. Звідси, саме інститут церкви і духовенства має вплив на формування суспільної моралі та цінностей ефективного державного управління: "Від виховної сили Церкви в якомусь краю чи народі, від напруженості виховної праці духовенства з молоддю та в проповіданні Євангелія і пояснюванні християнських чеснот великою мірою залежить могутність батьківщини. Бо від цієї праці залежать громадянські чесноти громадян" (Шептицький, 2020, с. 18). Отже, право обирати владу має передбачати достатній інтелектуальний та моральний рівень громадян, готовність не лише послугуватись своїми правами, але і нести відповідальність за свій вибір. Адже ми обираємо владу (на всіх рівнях) не лише для себе, але для своїх ближніх, відповідно, не варто легковажити в таких важливих аспектах нашого життя.

У результаті Андрей Шептицький наголошує на взаємобумовленості поміж приватним і публічним користуванням своїм розумом, на чиннику громадянської зрілості, і ці погляди митрополита корелюють з античним розумінням "бути громадянином", яке вважалося привілеєм, уособлювало собою гідність. Бути здатним до вияву своєї громадянської гідності та відповідальності – це має стати стратегією наших сумісних дій на шляху реформування державних інституцій.

У підсумку митрополит Андрей Шептицький наголошує на важливості інституційного будівництва на всіх рівнях, а саме: "родини, громади та добровільних товариств і спільнот людей" (Шептицький, 2020, с. 19), бо саме вони покликані прищеплювати громадянські чесноти. З посиланням на Арістотеля митрополит стверджує, що люди за своєю природою є суспільними істотами, відповідно, їм властиво об'єднуватись у коопераціях, спільнотах, що є виявом самої людської природи (Шептицький, 2020, с. 21). Отже, праця під назвою "Як будувати рідну хату", що написана митрополитом Андреем Шептицьким у грудні 1941 року в розпал історичного лихоліття, є заклик до єдності українського народу, від єдності церковної до національної: "Із будови одної, святої, вселенської, апостольської Церкви будемо мати можливість учитися і отримувати досвід, якою має бути суверенна провідна могутня єдність українського народу" (Шептицький, 2020, с. 44).

Дискусія і висновки

Незважаючи на випробування, які випали на долю митрополита (арешт 1914 р., заслання 1914–1917 рр.), йому вдалося тримати ідейний опір і продовжувати невтомну працю, аби створити належні умови для виховання і підготовки нової плеяди священнослужителів, які мали б ґрунтовні знання з історії, пам'ятали про своє коріння, підтримуючи міжпоколінні зв'язки, національну свідомість шляхом просвіти, що позначилось формуванням освітньо-богословських академічних традицій, долученням до наставництва в цих освітніх закладах – найкращих за своїми здібностями, мотивацією та відданістю справі. Таким чином, митрополиту вдалося не лише ділитися своїми знаннями, а також сформуванню нової візії щодо того, яким має бути освітній, зрештою, академічний рівень підготовки духовенства. Завдяки такому рівню митрополичого усвідомлення та відповідального громадянства він мав вплив на громаду, виховання юнацтва, що відіграло вирішальну роль у контексті збереження нас як нації. Митрополит втілював стратегію синергії інтелектуального, духовного, просвітницького, культурно-мистецького начал, які породили послідовників, нових лідерів на всіх рівнях, завдяки яким ми почасти вистояли як нація у найтемніші часи. Зрештою, одним із фундаментальних положень як виховання, так і освітнього наставництва є система цінностей, передусім приклад втілення цих чеснот, зокрема в особистості митрополита. Він є реформатором за своїми поглядами, йому вдалося запровадити до церковного богослужіння українську мову, реформувати богословську освіту. Усвідомлюючи необхідність формування і виховання нової генерації духовенства, він усіляко підтримував шкільництво, духовні семінарії, культурно-просвітницькі об'єднання, стажування студентів-богословів за кордоном, видавництво релігійно-просвітницьких часописів. Митрополит підтримував усі паростки української ідеї, зокрема тих українських видавництв, які говорили мовою християнських чеснот, зокрема: "Наш Приятель" (для дітей), "Поступ" (для підлітків), заснував "суспільну організацію – Український Католицький Союз", на підставі діяльності

якого видавалися такі часописи, як: "Мета" (суспільно-політичний тижневик для молоді), "Христос наша сила"; "Дзвони" (літературно-науковий місячник). Згодом завдяки публіцистичній діяльності з'явилася ще одна католицька організація – "Орли", яка, у свою чергу, видавала журнал "Українське юнацтво" (Баран, 1947, с. 50). Названий вище перелік журналів, часописів, організацій, роботу яких підтримував митрополит, свідчить на користь того, що це була виважена стратегія, що виконувала функцію ідеологічного спротиву імперським ідеям Росії. Таким чином, він перемагав ідеологічного супротивника мистецтвом м'якої сили – переконання і впливу, просвітою, адже ніщо так не трансформує культуру мислення, як якість освіти, і ми маємо врахувати цей досвід у контексті післявоєнного відновлення країни. Перемагав етикою своїх вчинків та стратегією державницьких рішень, які сповнені любов'ю, відданістю українському народові, повагою до свого українського коріння, віри, історії, культури.

Список використаних джерел

- Баран, С. (1947). *Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність*. Українське видавничє товариство "Вернигора". <https://xp4stm90bvzr.frontroute.org/s11/6/2/8/0/7/62807.pdf>
- Конституція України, Закон України № 254к/96-ВР (Чинний) (1996, 28 червня). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 30. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
- Маринович, М. (2019). *Митрополит Андрей Шептицький і принцип "позитивної суми"*. Видавництво Старого Лева.
- Марунчак, М. (1981). *Митрополит Андрей Шептицький на Заході. 1920–1923*. Вінніпег – Едмонтон. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/4148/file.pdf>

Viktoriia OMELCHEKHO, PhD (Philos), Assoc. Prof.
 ORCID ID: 0009-0008-4609-0730
 e-mail: v.omelchenko@knu.ua
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

METROPOLITAN ANDREY SHEPTYTSKY: CONFIRMING MORAL VIRTUES

Background. *It is devoted to understanding the figure of Metropolitan Andrey Sheptytsky, whose activity is the embodiment of moral virtues and the role of the church in times of war and the post-war state as one of the factors of the unity of the nation. The ideological, civic, artistic and patronage factors of the formation of the personality of Andrey Sheptytsky are considered. It is illustrated how the metropolitan combined church service with such areas of activity as educational, social, cultural, socio-political, support for women, humanistic, because the basis of all areas of the metropolitan's activity is service to God and people, with his example and deeds he inspired people to be better, to be morally mature citizens.*

Methods. *To study this problem, classical methods of both historical and philosophical analysis and the humanities were used. Together with the method of biographical analysis of the biography of Andrey Sheptytsky, we used the basic principles of scientific knowledge: objectivity and consistency, analysis, generalization, explanation.*

Results. *The features of the biography of Metropolitan Andrey Sheptytsky (Roman-Maria-Alexander) are revealed, his origin from an ancient boyar family, which had an influence on the formation of his worldview. The activities of Andrey Sheptytsky on the metropolitan throne (which he ascended on January 12, 1901) are meaningfully revealed, which go beyond religious service and encompass the national life of the community and the people. The directions of the metropolitan's activities that contributed to the national and cultural revival are revealed. One of the factors in the formation of his civic identity and state ideology is noted (acquaintance with the leader of the Kyiv community, professor of history at Kyiv University Volodymyr Antonovych). The prerequisites that contributed to his fascination with art, which led to his further teaching of the course of the history of church art at the Theological Academy, are meaningfully revealed. The figure of Andrey Sheptytsky as a patron of Ukrainian art (his invitation to Lviv and support for the artist Oleksa Novakivskiy) and the role of the metropolitan as the founder of the National Museum in Lviv are investigated.*

Conclusions. *It is proven that in the person of Andrey Sheptytsky, the Bolshevik occupiers saw a threat to the rule of their regime and eventually resorted to persecution of the metropolitan both during his lifetime (arrest (1914), exile (1914-1917)) and after, falsifying the historical truth about his activities. It is substantiated that Metropolitan Andrey Sheptytsky created the appropriate conditions for the upbringing and training of a new galaxy of clergymen who acquired fundamental knowledge, in particular in philosophy, history and culture. Thus, through education, he supported intergenerational ties and national consciousness. The Metropolitan managed to implement a strategy that united the factors of intellectual, spiritual, educational, cultural and artistic principles, which in the future contributed to the formation of a galaxy of followers and leaders, thanks to whom we partially survived as a nation in the darkest times. It is proven that Metropolitan Andrey Sheptytsky is a reformer in his views, he managed to introduce the Ukrainian language into worship, reform theological education. Understanding the need to form and educate a new generation of clergy, he in every way supported schools, theological seminaries, cultural and educational societies, internships of theological students abroad, and the publication of religious and educational magazines.*

Keywords: *Andrey Sheptytsky, ethical argument, metropolitan, Christian virtues, community, church, state, Oleksa Novakivsky, Bolshevik occupiers, clergy, cultural and educational activities.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Сковорода, Г. (2024). *Повне зібрання творів: Т. 2. Трактати, діалоги, переклади*. Видавничий союз "Андронум".

Томпсон, Е. М. (2008). *Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм* (М. Корчинська, Пер.). Основи.

Шептицький, А. (2020). *Наша державність: Як будувати рідну хату*. Бібліотека Української Галицької Партії. https://uhp.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/YAk-buduvaty-ridnu-hatu-01.06_druk.pdf

Weber, M. (1926). *Politik als Beruf*. Duncker&Humblot. <https://archive.org/details/politikalsberuf00webe>

References

Baran, S. (1947). *Metropolitan Andrey Sheptytsky. Life and Activities*. Ukrainian Publishing House "Vernygora" [in Ukrainian]. <https://xp4stm90bvzr.frontroute.org/s11/6/2/8/0/7/62807.pdf>

Constitution of Ukraine, Law of Ukraine No. 254k/96-BP (Actual) (1996, June 28). *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 30 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>

Marinovich, M. (2019). *Metropolitan Andrey Sheptytsky and the principle of "positive sum"*. Stary Lev Publishing House [in Ukrainian].

Marunchak, M. (1981). *Metropolitan Andrey Sheptytsky in the West. 1920–1923*. Winnipeg – Edmonton [in Ukrainian]. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/4148/file.pdf>

Skovoroda, G. (2024). *Complete Works: Vol. 2. Treatises, dialogues, translations*. Publishing Union "Andronum" [in Ukrainian].

Thompson, E. M. (2008). *Troubadours of the Empire: Russian literature and colonialism* (M. Korchynska, Trans.). Osnovy [in Ukrainian].

Sheptytskyi, A. (2020). *Our statehood: How to build a native house*. Library of the Ukrainian Galician Party [in Ukrainian]. https://uhp.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/YAk-buduvaty-ridnu-hatu-01.06_druk.pdf

Weber, M. (1926). *Politics as a profession*. Duncker&Humblot. <https://archive.org/details/politikalsberuf00webe>

Отримано редакцією журналу / Received: 25.04.25

Прорецензовано / Revised: 12.05.25

Схвалено до друку / Accepted: 26.05.25